

Bohemia

Zeitschrift für Geschichte und Kultur
der böhmischen Länder

A Journal of History and Civilisation
in East Central Europe

Herausgegeben

im Auftrag des Collegium Carolinum

von Martin Schulze Wessel, Michaela Marek, Frank Hadler,
Sheilagh Ogilvie und Martin Nodl

Band 51 Heft 2 2011

Redaktionsbeirat:

Christoph Boyer (Salzburg), Peter Bugge (Aarhus),

Gary B. Cohen (Minneapolis, MN), Mark Cornwall (Southampton),

Horst Förster (Tübingen), Miloš Havelka (Prag), Steffen Höhne (Weimar),

Miroslav Hroch (Prag), Elena Mannová (Bratislava) und Jiří Pešek (Prag)

INHALT

AUFSÄTZE

SCHLESISCHE UND SUDETENDEUTSCHE PLATTSCHNACKER

Eine Fallstudie zur sprachlichen Integration der Vertriebenen in
Mecklenburg-Vorpommern

Silesian And sudeten GERMAN DIALECT SPEAKERS

A Case Study on the Linguistic Integration of Expellees in the State of
Mecklenburg-Vorpommern

Klaas-Hinrich Ehlers

After the Second World War, more than 12 millions of refugees and expellees of German descent, coming from regions where Eastern varieties of German were spoken, arrived in regions situated a good deal further to the west. That the local population received such a great infusion of people coming from somewhere else is usually interpreted as an important reason for the fact that local dialects were considerably weakened on the territory of both the GDR and the FRG during the post-war years. However, recent field research in Mecklenburg shows that many expellees learned the Lower German local dialects of their new environment rather quickly. Thus, after 1945, lower German dialects at first gained new speakers. Using the example of one expellee family of Silesian-Sudeten German origin, the present study examines in what circumstances the learning of Lower German took place. The case study ends with a few working hypotheses of a general nature pertaining to the circumstances of linguistic contact in places of resettlement in Mecklenburg, which will form the starting point of a planned research project on the linguistic acculturation of expellees in this particular German region.

SILESIENS ET SUDETES BAVARDANT EN BAS ALLEMAND

Une étude de cas sur l'intégration des personnes déplacées dans le land de
Mecklembourg-Poméranie antérieure

Klaas-Hinrich Ehlers

Après la Seconde Guerre mondiale, plus de 12 millions de personnes déplacées et de réfugiés allemands, venus des territoires allemands d'Europe de l'Est, arrivèrent dans les régions plus à l'ouest. De l'avis général, le brassage de la population locale avec un si grand nombre d'étrangers passe pour être l'une des raisons principales pour laquelle les dialectes régionaux en RDA et en RFA ont été fortement affaiblis dans l'après-guerre. Des recherches actuelles à ce sujet menées dans le Mecklembourg montrent que nombre de personnes déplacées apprirent vite sur leurs nouveaux lieux de résidence les dialectes locaux en bas allemand. Après 1945, le bas allemand a d'abord gagné de nouveaux locuteurs. En prenant l'exemple d'une famille déplacée siléso-sudète, la contribution retrace les circonstances qui ont poussé ces personnes à apprendre le bas allemand. L'étude de cas se termine par quelques hypothèses de travail générales sur la situation des contacts linguistiques dans les lieux d'immigration mecklembourgeois qui devront être à la base d'un futur projet de recherche sur l'acculturation linguistique des personnes déplacées dans le Mecklembourg.

„PLATT'SCHNACKER“ ZE SLEZSKA A SUDET

Príspevek k jazykovej integrácii vyhnančov v Meklenbursku-Předním Pomořansku

Klaas-Hinrich Ehlers

Po druhé světové válce přišlo do západnějších částí Německa více než 12 milionů německých utečenců a vyhnanců z východoněmeckých jazykových oblastí. Promíchání starousedlíků s tak vysokým počtem lidí cizího původu je obvykle považováno za podstatný důvod, proč na území NDR a SRN v poválečné době došlo k výraznému oslabení místních dialektů. Aktuální terénní výzkumy v Meklenbursku ovšem ukazují, že mnoho vyhnanců si místní dolnoněmecké dialekty svého nového bydliště rychle osvojilo. Dolnoněmčina tedy po roce 1945 nejprve získala nové mluvčí. Na modelovém příkladu jedné slezsko-sudetoněmecké rodiny vyhnanců osvětluje příspěvek okolnosti vedoucích k osvojení si dolnoněmčiny. Případovou studii uzavírá několik

obecných pracovních hypotéz ke kontaktnělingvistické situaci v meklenburských imigračních lokalitách, které by se měly stát výchozím bodem plánovaného výzkumného projektu věnovaného jazykové akulturaci vyhnanců v Meklenbursku.

VERTRAUTE FEINDBILDER

Die transnationalen Bezüge des slowakischen Antisemitismus um 1900

FAMILIAR ENEMY IMAGES

The Trans-National Connections of Slovak anti-semitism around 1900

Miloslav Szabó

This contribution asks what was the place and importance of anti-Semitism for the processes of trans-nationalisation of Slovak nationalism in Europe around the turn of the 19th and 20th centuries. Referring first to recent methodological and theoretical research on the formation of a European public opinion and on pre-World-War-II anti-Semitism, it then proceeds to analyzing the ideological discrepancy between the emancipationist discourse of international campaigns against the efforts aimed at a “Magyarization” of Hungary on one hand and their often anti-Semitic undertones on the other. To what extent did these campaigns reflect the trans-national nature of contemporary anti-Semitism? That question is examined first by taking a close look at the cooperation between the non-Magyar nationalities of Hungary and cisleithanian representatives of the Christian Social orientation during the 1890s. Further examples are the boost which the idea of Czecho-Slovak “mutuality” received around the turn of the centuries and the efforts aimed at recruiting celebrities such as the authors Björnstjerne Björnson and Lev Tolstoi, who were regarded as moral authorities throughout Europe, for the cause of the Hungarian Slovaks.

CLICHES FAMILIERS SUR L'ENNEMI

Les liens transnationaux de l'antisémitisme slovaque vers 1900

Miloslav Szabó

Dans cette étude, l'auteur se demande quelle place l'antisémitisme a pris dans les processus de la transnationalisation du nationalisme slovaque en Europe à la fin du 19./ début du 20. siècle. En s'appuyant sur de nouveaux ouvrages méthodologiques et théoriques sur la formation de l'opinion publique européenne et de l'antisémitisme avant la Première Guerre mondiale, l'auteur étudie la tension idéologique entre le discours émancipatoire des campagnes internationales contre la magyarisation en Hongrie d'une part et sa coloration souvent antisémite d'autre part. Dans quelle mesure le caractère transnational de l'antisémitisme moderne se réfléchissait-il dans ces campagnes? L'auteur développe cette question avec l'exemple de la coopération des nationalités non magyares avec les chrétiens-sociaux cisléthaniens dans les années 1890. D'autres exemples forment la reprise de la pensée de la „diversité tchécoslovaque“ au tournant du siècle et les efforts de gagner à la cause des Slovaques hongrois des personnalités tels les écrivains Björnstjerne Björnson et Léon Tolstoï, qui jouissaient d'une grande considération morale dans toute d'Europe.

ZNÁMÍ NEPŘÁTELÉ

Transnacionální rysy slovenského antisemitizmu kolem roku 1900

Miloslav Szabó

Studie je věnována otázce, jaké místo zaujímal antisemitizmus v procesech transnacionalizace slovenského nacionalizmu v Evropě konce 19. a počátku 20. století. Vycházeje z nových metodologických a teoretických prací o formování evropského veřejného mínění a o antisemitismu v době před první světovou válkou zkoumá autor ideologické napětí mezi emancipačním diskurzem mezinárodních kampaní proti „maďarizaci“ v Uhrách na straně jedné a jejich často antisemitským zabarvením na straně druhé. Do jaké míry refletovaly tyto kampaně transnacionální charakter moderního antisemitizmu? Tato otázka je

nejprve sledována na příkladu spolupráce nemaďarských národností v Uhrách s předlitavskými „křesťanskými sociály“ v devadesátých letech 19. století. Dalšími příklady jsou oživení myšlenky „československé vzájemnosti“ na přelomu století a snahy získat pro věc uherských Slováků osobnosti jako byli spisovatelé Björnstjerne Björnson a Lev N. Tolstoj, kteří se v celé Evropě těšili vysokému morálnímu uznání.

THEATERWELTEN ZWISCHEN NATION UND STAAT

Tschechisches und deutsches Theater in Prag in der Zwischenkriegszeit

THEATER TRADITIONS BETWEEN NATION AND STATE

Czech and German theater in interwar Prague

Sabine Stach

After the first Czechoslovak Republic had been founded in 1918, the two representative theaters in Prague, the New German Theater and the National Theater, had to redefine their respective place and role in society. With the Czechoslovak state having been founded, the “political mission” of the National Theater had exhausted itself, whereas the New German Theater had become, in the ČSR, a theater representing a minority. The two national theater environments, which had in this way been strictly separated from each other, continued to exist for the time being, the separation experiencing its peak in 1920 when the Theater of the Estates was seized by Czech actors. Thereafter, with political détente progressing, national views gradually disappeared from the image the respective theaters cultivated of themselves, from literature and journalism, and from the respective repertoires. A new politicization came about for both theaters only with the threat of National Socialism. Now, however, the actors closely cooperated as defenders of Czechoslovak democracy and as champions of a (German) culture separate from that of the Reich proper.

LE MONDE DU THEATRE ENTRE LA NATION ET L'ETAT

Le théâtre allemand et tchèque à Prague dans l'entre-deux-guerres

Sabine Stach

Après la fondation de la Première République tchécoslovaque en 1918, les deux théâtres les plus importants de la ville, le Nouveau Théâtre Allemand et le Théâtre National, durent se chercher un nouveau rôle. Le Théâtre National avait trouvé sa vocation politique avec la formation de l'État tandis que le Nouveau Théâtre allemand était devenu le théâtre des minorités de la Tchécoslovaquie. La séparation en deux théâtres nationaux aux vocations différentes continua à être appliquée tout d'abord, elle culmina même en 1920 quand le Théâtre Allemand fut repris dans la violence par des acteurs tchèques. Suite à la détente politique, les points de vue nationaux attribués aux théâtres disparurent peu à peu de la vision invertie, des publications et de l'organisation du répertoire. Mais sous les menaces du national-socialisme, les deux théâtres connurent une nouvelle politisation. Désormais, les acteurs marchèrent main dans la main en tant que à la fois défenseurs de la démocratie tchécoslovaque et d'un art différent de l'Allemagne du Reich.

DIVADELNÍ SVĚTY MEZI NÁRODEM A STÁTEM

České a německé divadlo v Praze meziválečné doby

Sabine Stach

Po založení první Československé republiky roku 1918 se musely obě nejrepresentativnější pražské scény, Nové německé divadlo a Národní divadlo, nově definovat. Politická „mise“ Národního divadla se naplnila vznikem státu, Nové německé divadlo se v ČSR stalo scénou národnostní menšiny. Rozdělení na dva přísně separované národní divadelní světy zůstalo zpočátku zachováno, roku 1920 dokonce vyvrcholilo násilným převzetím Stavovského divadla českými herci. V souvislosti s politickým uvolněním pak ale nacionální hlediska postupně zmizela z vnímání sebe sama, z publicistiky a tvorby repertoáru. Teprve hrozba nacismu vedla v obou divadlech k nové politizaci. Nyní se ovšem herci svorně postavili

na obranu československé demokracie a umění odlišného od Německé říše.

„EINE STÜTZE DER GERMANISIERUNG?“

Die Entrechtung und Enteignung der Familie Colloredo-Mannsfeld 1938-1948

“A PILLAR OF GERMANIZATION”?

How the family Colloredo-Mannsfeld was deprived of their rights and expropriated during World War II

Jan Županič

The present study deals with the fate of the noble family Colloredo-Mannsfeld from the founding of the first Czechoslovak Republic through to the time after the communist takeover of 1948. Having belonged to the élite in the Habsburg monarchy, after 1918 the Colloredo-Mannsfeld were stripped of all privileges just like other families belonging to the former nobility, and a considerable part of their property was nationalized. During the German occupation, members of the family were prosecuted as representatives of the Czech élite. The possessions which had been seized by Nazi Germany were not returned after 1945. On the contrary, now the Colloredo-Mannsfeld were accused of collaboration with the Germans. The case, which the present study unfolds with the aid of official documents, reveals on one hand that not all areas in nobility and restitution research have been sufficiently covered so far, and on the other hand it demonstrates that the problem of twofold expropriation, first after 1938 and then again after 1945/48, is practically not present in the consciousness of the Czech population even today.

„UN SOUTIEN DE LA GERMANISATION“?

La privation des droits et l'expropriation de la famille Colloredo-Mannsfeld de 1938 à 1948

Jan Župančič

Cette contribution s'intéresse au sort de la famille noble Colloredo-Mannsfeld, de la fondation de la Première République tchécoslovaque à la période qui suivit la prise du pouvoir par les communistes en 1948. Sous la monarchie des Habsbourg, les Colloredo-Mannsfeld faisait partie de l'élite. Après 1918, les privilèges de la noblesse furent abolis – et donc les leurs aussi – et une partie considérable de leurs biens furent nationalisés. Durant l'occupation allemande, des membres de la famille furent réprimés. Leur propriété, qui fut confisquée par l'Allemagne national-socialiste, ne leur fut pas restituée après 1945. Au contraire, ils furent accusés de collaboration avec les Allemands. Ce cas, qui est présenté en s'appuyant sur des sources administratives, démontre les lacunes de recherches en matière de restitution et de la noblesse. Il montre également combien le problème de la double confiscation après 1938 et après 1945/48 est peu présent jusqu'à nos jours dans les débats de l'opinion publique tchèque.

„OPORA GERMANIZACE“?

Zbavení práv a vyvlastnění Colloredo-Mannsfeldů v letech 1938-1948

Jan Župančič

Studie se zabývá osudy šlechtického rodu Colloredo-Mannsfeldů od vzniku první Československé republiky až do doby po převzetí moci komunisty roku 1948. V habsburské monarchii patřili Colloredo-Mannsfeldové k elitě, po roce 1918 byli stejně jako ostatní šlechta zbaveni všech výsad a značná část jejich majetku byla zestátněna. Za německé okupace se příslušníci rodu jako představitelé české elity stali předmětem perzekuce. Majetek, který jim byl zabaven

nacistickým Německem, nedostali po roce 1945 zpátky. Navíc byli nařčeni z kolaborace s Němci. Případ, který je zde na základě úředních pramenů prezentován, upozorňuje na jedné straně na nedostatky výzkumu restitucí a šlechty. Na druhé straně ukazuje, jak málo si je česká veřejnost dodnes vědoma problému dvojího vyvlastnění po roce 1938 a 1945/48.

MISZELLEN

600 Jahre Fremde? Roma und Sinti in Mittel- und Ostmitteleuropa (Jana Fokt)

Voices of Freedom – Western Interference? 60 Years of Radio Free Europe in Munich and Prague (Julia Metger)

Liberal Democracy, Authoritarian Pasts an the Legacy of 1989 (Adéla Gjuričová)

Prague as Represented Space (Christiane Brenner)

Populäre Kultur und tschechische Identität (Ondřej Daniel, Tomáš Kavka, Lucie Procházková)

Das Fremde im Eigenen: Tourismus in Österreich-Ungarn und seinen Nachfolgestaaten (Bianca Hoenig)

Zwischen Geschichte und Politik: Der Zweite Weltkrieg in Museen und Gedenkstätten im westlichen und östlichen Europa (Mirjam Voerkelius)

NEUE LITERATUR

Wihoda, Martin: Morava v době knížecí (Anna Jagosová)

Mouralová, Blanka (Hg.): Die Prager Universität Karls IV. Von der europäischen Gründung bis zur nationalen Spaltung (Karel Hruza)

Fudge, Thomas A.: Jan Hus. Religious Reform and Social Revolution in Bohemia (Thomas Krzenck)

Eršil, Jaroslav (Hg.): Magistri Iohannis Hus Polemica (Thomas Krzenck)

Cemus, Petronilla/*Cemus*, Richard (Hgg.): Bohemia Jesuitica 1556-2006 (Winfried Eberhard)

Bepler, Jill/Meise, Helga (Hgg.): Sammeln, Lesen, Übersetzen als höfliche Praxis der Frühen Neuzeit. Die böhmische Bibliothek der Fürsten Eggenberg im Kontext der Fürsten- und Fürstinnenbibliotheken der Zeit (Olga Fejtová)

Čapková, Veronika: Představy společnosti a strategie sebereprezentace. Řád servitů v habsburské monarchii (1613-1780) (Jana Niedermaier)

Cerman, Ivo: Habsburgischer Adel und Aufklärung. Bildungsverhalten des Wiener Hofadels im 18. Jahrhundert (Jiří Kubeš)

Hemmerle, Oliver Benjamin/Brummert, Ulrike (Hgg.): Zäsuren und Kontinuitäten im Schatten Napoleons. Eine Annäherung an die Gebiete des heutigen Sachsen und Tschechien zwischen 1805/06 und 1813 (Martin Munke)

Marinelli-König, Gertraud: Die böhmischen Länder in den Wiener Zeitschriften des Vormärz (1805-1848) (Steffen Höhne)

Gammerl, Benno: Untertanen, Staatsbürger und Andere. Der Umgang mit ethnischer Heterogenität im Britischen Weltreich und im Habsburgerreich 1867-1918 (René Petráš)

Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848-1867. Abt. II: Das Ministerium Schwarzenberg. Bd. 4: 14. Oktober 1850-30. Mai 1851 (Bernhard Mann)

Leclerc, Hélène: Une littérature entre deux peuples. Écrivains de langue allemande en Bohême 1815-1848 (Marie-Odile Thirouin)

Marek, Michaela/Kováč, Dušan/Pešek, Jiří/Prabl, Roman (Hgg.): Kultur als Vehikel und als Opponent politischer Absichten. Kulturkontakte zwischen Deutschen, Tschechen und Slowaken von der Mitte des 19. Jahrhunderts bis in die 1980er Jahre (Steffen Höhne)

Flierl, Thomas/Müller, Elfriede (Hgg.): Osteuropa – Schlachtfeld der Erinnerungen (Monika Heinemann)

Marès, Antoine (Hg.): Lieux de mémoire en Europe centrale (Ulrike Lunow)

Macura, Vladimír: The Mystifications of a Nation. The “Potato Bug” and Other Essays on Czech Culture (Paulina Bren)

Janoušek, Pavel (Hg.): Dějiny české literatury (Jiří Pešek)

Johann, Klaus/Schneider, Vera (Hgg.): HinterNational. Johannes Urzidil. Ein Lesebuch (Mirek Němec)

Weger, Tobias: Kleine Geschichte Prags (Jiří Kosta)

Orzoff, Andrea: "Battle for the Castle." The Myth of Czechoslovakia in Europe 1914-1948 (Johannes Gleixner)

Osterkamp, Jana: Verfassungsgerichtsbarkeit in der Tschechoslowakei (1920-1939): Verfassungsidee – Demokratieverständnis – Nationalitätenproblem (Jan Filip)

Lemberg, Hans/Marek, Michaela/Beneš, Zdeněk/Kováč, Dušan (Hgg.): Suche nach Sicherheit in stürmischer Zeit. Tschechen, Slowaken und Deutsche im System der internationalen Beziehungen der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts (Steffen Höhne)

Lacko, Martin: Slovenské národné povstanie 1944 (Tatjana Tönsmeier)

Odsun. Die Vertreibung der Sudetendeutschen. Bd. 2 (Detlef Brandes)

Hahn, Eva/Hahn, Hans H.: Die Vertreibung im deutschen Erinnern. Legenden, Mythos, Geschichte (K. Erik Franzen)

Kaplan, Karel: Antonín Novotný: Vzestup a pád „lidového“ aparátčika (Zdeněk Doskočil)

Pospíšil, Filip/Blažek, Petr: „Vraťte nám vlasy!“ První máničky, vlasatci a hippies v komunistickém Československu. Studie a edice dokumentů (Christiane Brenner)

Górny, Maciej: „Die Wahrheit ist auf unserer Seite“. Nation, Marxismus und Geschichte im Ostblock (Bohumil Jiroušek)

Černý, František: Normalizace na pražské filozofické fakultě 1968-1989. – *Holý, Jiří/Volná, Katka*: Tato fakulta bude rudá! Katedra české literatury Filozofické fakulty Karlovy univerzity očima pamětníků a v dokumentech (Jan Mervart)

Bren, Paulina: The Greengrocer and his TV: The Culture of Communism after the 1968 Prague Spring (Michal Pullmann)

SUMMARIES

RÉSUMÉS

RESUMÉ

ABKÜRZUNGSVERZEICHNIS

MITARBEITERINNEN UND MITARBEITER DES HEFTES